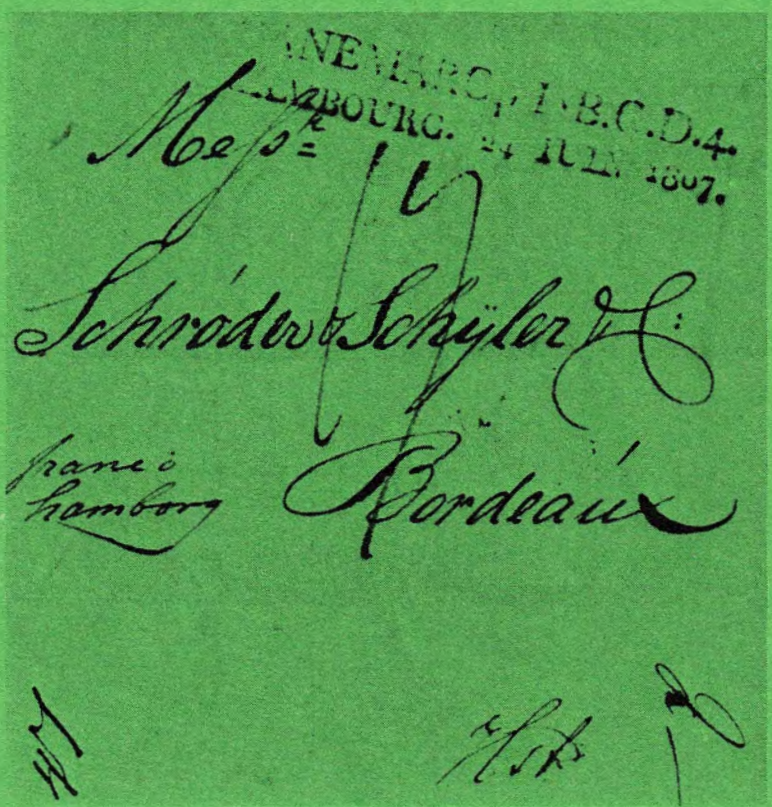
POSTHISTORISKE STUDIER 3

Børge Lundh

DANSK POSTHISTORIE

PÅSKRIFTER PÅ TIDLIGE DANSKE BREVE

POSTHISTORISK FORLAG
Hobro 1978

POSTHISTORISKE STUDIER 3

Børge Lundh

DANSK POSTHISTORIE

PÅSKRIFTER PÅ TIDLIGE DANSKE BREVE

POSTHISTORISK FORLAG
Hobro 1978

Forsideillustrationen: (fig. 20)
Brev fra Holmstrand, Norge, til Bordeaux i Frankrig, 14 juni 1807.

Indholdsfortegnelse: se side 38.

Rettelse: side 31, lin.6 - LÆS: (se ill. s. 37).

© *Børge Lundh, DK 2100 København Ø, og Posthistorisk Forlag, DK 9500 Hobro, Danmark.*

ISBN 87 - 980439 - 9 - 4.

DANSK POSTHISTORIE.

Påskrifter på tidlige danske breve

af Børge Lundh.

Christian d. 4s "Forordning Om Post-Budde" af 24 dec. 1624 skelner imellem: 1) Kongens egne breve, "Voris Breffue", der svarer til "Kongebreve" og de senere "Kongelige Tjenestebreve", som blev befordret portofrit - og 2) private breve, "alle andre Breffue".

Forordningen bestemmer, at postmesteren skal holde bog over samtlige breve, der skal nummereres og påføres dato, "ved dag *dato numero* oc Mercke". Afsender og modtager skal noteres, "saa oc til oc fra huem de forskickis". For kongens egne breve udfyldes en "*Receptisse*", en postkvittering, der leveres til postmesteren af postbudene. En genpart skal indsendes "udi Vort Cantzelie".

Ved oprettelsen af et Dansk Postamt (=postkontor) i Hamburg omtales 12 juni 1649: forfærdigelsen af Cart (dvs. Karte(kort)) over brevene.

25 dec. 1694 omtales i § 3 i "Post=Ordning i Danmark og Norge samt Fyrstedømmerne Slesvig og Holsteen", at postmesteren skal holde protokoller, hvori alle breve antegnes med nummer, navn, adresse, taxt (=porto) og befordring, samt modtagers navn og adresse. Desuden skal med brevene medfølge et med protokollen enslydende karte, der straks efter postens ankomst, skal slås op uden for post-

Fribefordring af breve.

I generalpostmester Paul Klingenbergs bestalling af 16 juli 1653 hedder det, at kongen, dronningen, rigshovmesteren, hofkansleren, rentemesteren, og enkelte andre embedsmænd skal være fritaget for betaling af porto. Til gengæld yder staten 1000 tønder havre til postvæsenet.

I Christian d. 5s bestalling af 8 dec. 1685 til sønnen, Christian Gyldenløve, som generalpostmester hedder det i § 4: "Porten af Brevne

angaaende" skal være den samme som tidligere, "de Breve alleeniste undtagen, som udi Voris egne Affaires til Voris Cancellie, Rente Cammer Deputerede ved Land og Søe Etatens, Admiralitetet og Commerce Collegium Skrivfes, hvilcke for Postpenge skulle være gandske frii; ..."

Det fremgår heraf, at fribefordring af breve var forbeholdt breve fra og til kongen, hans nærmeste rådgivere, kancelliet og kollegierne samt hær og flåde.

Kongelige insignier.

Til at tilkendegive retten til et brevs fribefordring påførte afsenderens skriver på brevforsiden kongens initialer samt over disse en stiliseret kongekrone.

Fig.1 (se ovrf) viser et brev fra København til Rendsborg 12 jan 1678 med Christian d 5s initialer: C 5 over hvilke der er anbragt en kongekrone.

Ikke alle breve, der afsendtes til fribefordring, blev accepteret af postvæsenet. Et brev fra OTHENSEE (Odense) til Husum 18 nov. 1716 (fig.2; s.6) med kongeinitialer og krone: F 4^{tus} (Fredericus Quartus (Frd. 4)) blev ikke accepteret af Odenses postmester, der overstregede kongeinitialerne. På brevbagsiden påførte han: 1- 4, dvs kartenummer 1 (i det flg. K.nr.), og porto: 4 (Lybske skilling) (i det flg. L.sk.), samt: V. Oths (Von Othensee).

I Slesvig har postmesteren ved omkarteringen med rødkridt påført 4, samt på brevbagsiden $\frac{2}{6}$, lige under Odense postmesterens portoberegning. Hermed er den samlede porto 6 L.sk.

Dette brev er en af de tidligste kendte postmesterpåtegninger af afsendelsesby. I Rigsarkivet findes et brev fra Bogense postkontor d. 15 marts 1711 til København. På brevbagsiden er påført von Bogense 17 (K.nr. 17).

Fig. 3 er et brev med Frd. 4 insignier med stiliseret kongekrone, her med kors. Brevet er et Kongeligt Tjenestebrev (Kongebrev) fra København til Husum 31 okt. 1722. På vegne af Hans kgl. Majestæt ved grev Reventlow. Brevet er uden K.nr. (se ovrf)

Det næste brev er med Christian 6s insignier: C 6^{tus} med krone og kors. Brevet er fra Tønning til Husum, 27. september 1739.

(forts. s.7 ned.)

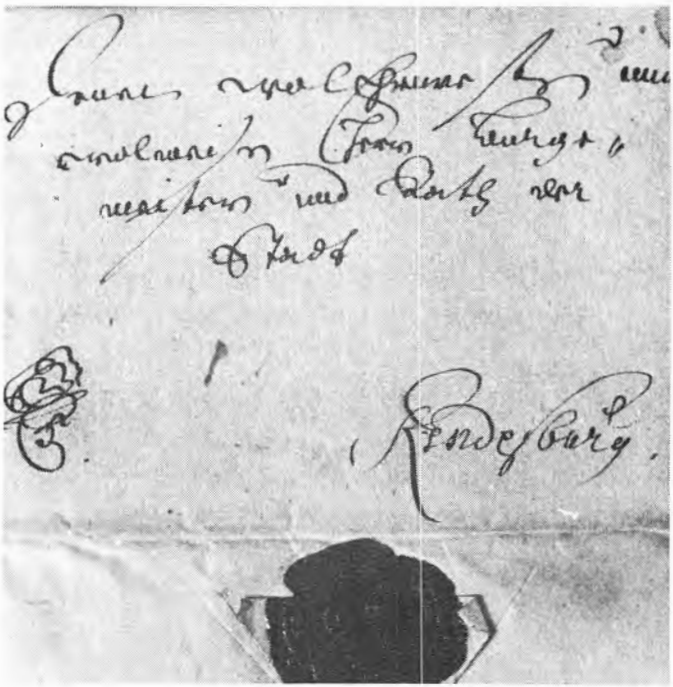

Fig. 1.

Kgl. Tjenestebrev København - Rendsborg 12 jan 1678.

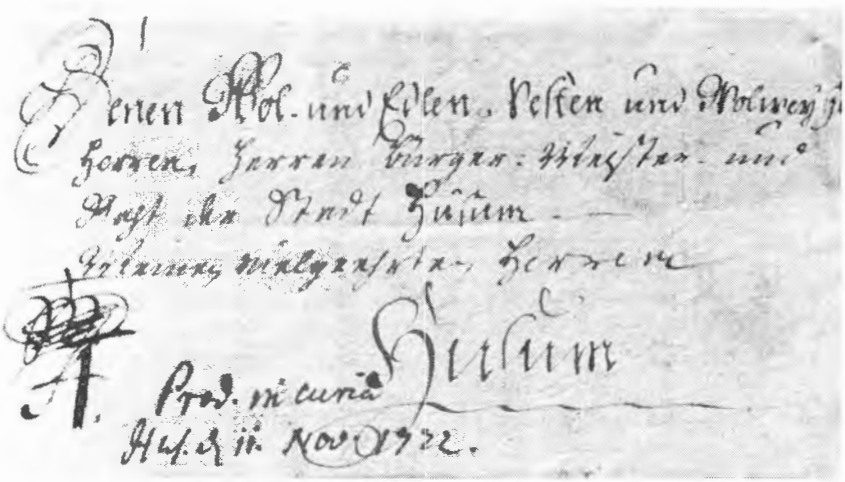

Fig. 3. Kgl. Tjenestebrev Kbh-Husum 31 okt 1722 (se side 4).

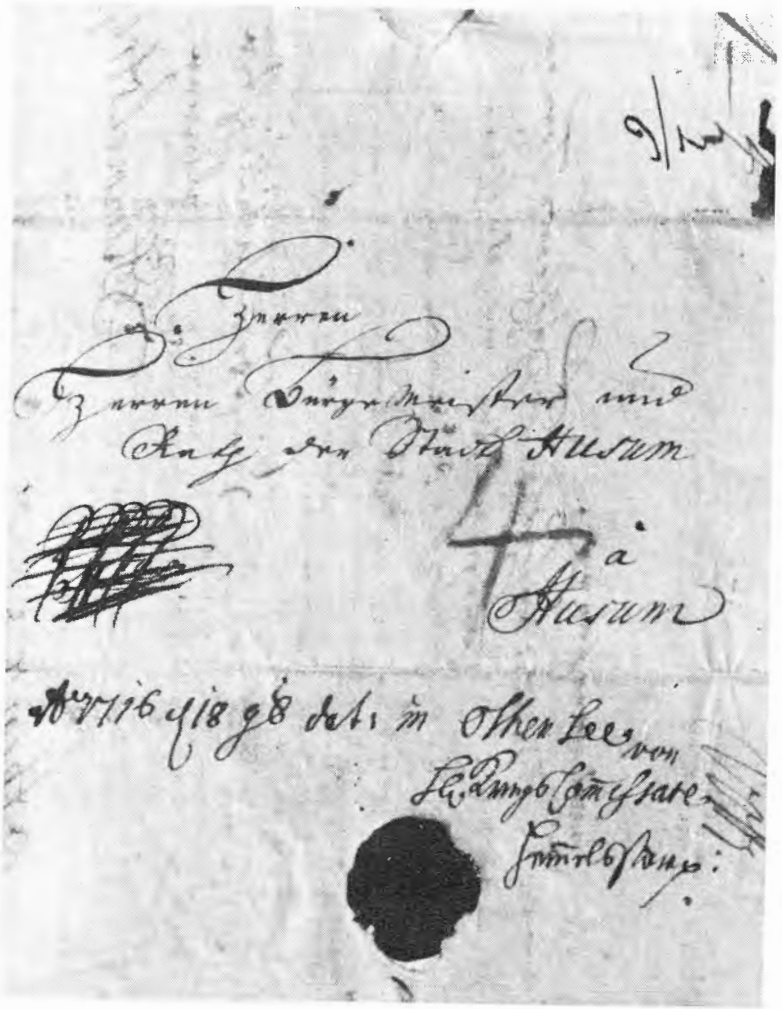

fig. 2. Odense til Husum 18 nov 1716

fig. 4. Tønning til Husum 27 sept. 1739.

- - - -

Under de kongelige insignier er skrevet: König, Dienst Sache betreffend (= Kongelig Tjeneste vedkommende) (fig. 4,se ovf)
På bagsiden 1 (K.nr. 1).

Et brev fra Tønder til Husum 5 marts 1748 er påtegnet F 5^{tus} (Fredericus Quintus (Frd. 5), samt: "mit Attest", der er påført af borgmesterskriveren. Med svagere blækfarve er herunder skrevet tallet 66, og med samme blækfarve er på bagsiden skrevet: 1, (K. nr 1.). Begge disse tal: 6 og 1 er skrevet af Tønder-postmesteren, der formentlig har noteret dette kgl. tjenestebrev, som nr. 66 i sin protokol. Samtidig har borgmesteren for postmesteren forevist den attest, der bekræftede hans ret til portofrihed (fig.5).

Sjældenhedsgrad 2 (i det flg.sj) for breve m.kgl. insignier.

fig.5. Tønder til Husum 5. marts 1748.

Anbefaling af breve.

Et anbefalet pengebrev fra Rudkøbing til København, 2 aug.1783. vises fig. 6. Dets afsender er Classe-Lotteri Collecteuren, der har ment sig berettiget til fribefordring og har påført brevet de kgl. insignier C 7^{timus} (Christianus Septimus (Chr 7))med krone. Afsender-postmesteren har med rødkridt skrevet NB (Notabene), hvilket er en tidlig benyttelse af anbefaling (=rekommandation). NB har været benyttet som anbefalelsespåtegning i Europa mange år tidligere.

Postmesteren har godkendt fribefordring, og har på brevets bagside skrevet: 17 Rudk. (K.nr. 17, Rudkøbing), og har samtidig undladt at påføre brevportoen i L.sk.

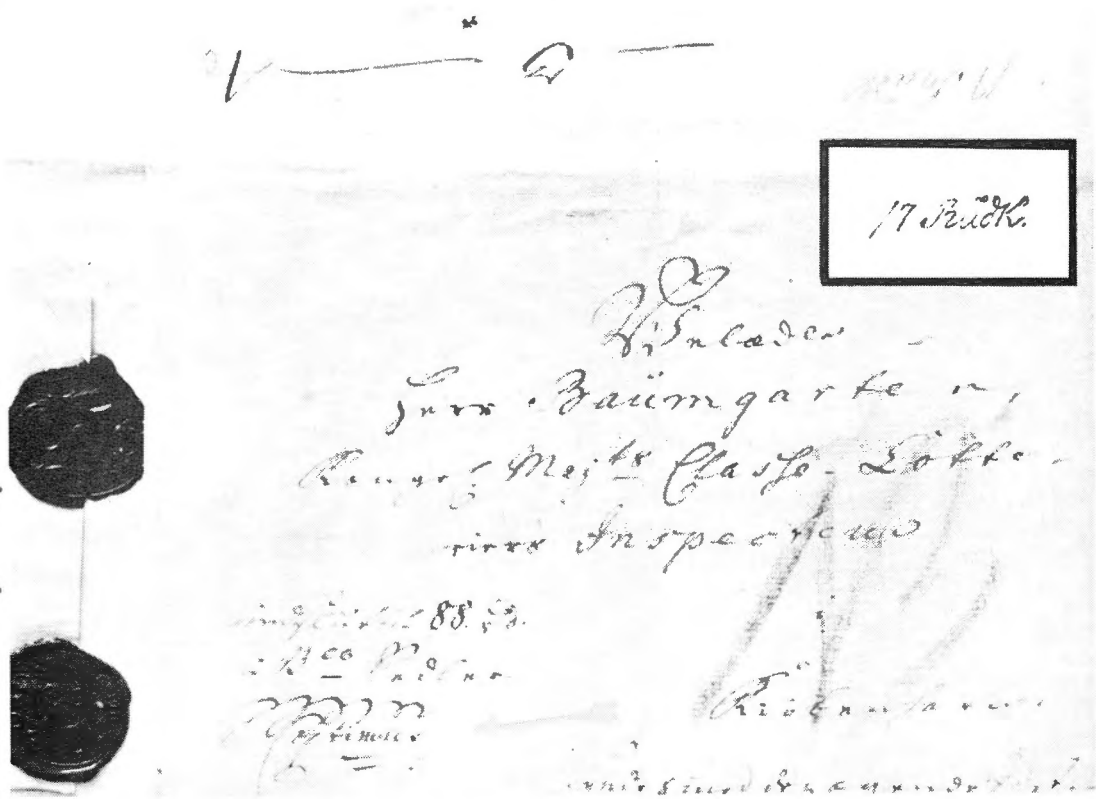

fig. 6 Anbefalet pengebrev Rudkøbing til København 2 aug. 1783. Bl.a. påtegnet: "indsluttet 88 rd i B^{co} sedler"(Banco sedler)

Forneden på brevet er skrevet: "sendes med agende post",idet Bancosedler skulle sendes med postvogn. Ved omkartering af brevet har postmesteren i Sørø skrevet: - 3 - 4 s (K.nr 3, porto 4 L. sk), da han ikke respekterede fribefordring.

Fig. 7 er et andet anbefalet lotteripengebrev fra Rudkøbing 1789 med to x rødkridt NB. Det har ikke kgl. insignier, men er derimod påtegnet: "Kongel: Tieneste". Tilkendegivelsen af fribefordring skrives nu med "Kongelig Tjeneste", der afløser de gennem mere end hundrede år brugte kgl. insignier.

Afsender-postmesteren har på brevets bagside skrevet: 12 Rudk (K.nr 12 Rudkøbing). Ved omkarteringen er på forsiden af brevet påført N^{O} 9 - 4, idet postmesteren har sat brevet i porto m. 4 L.sk.

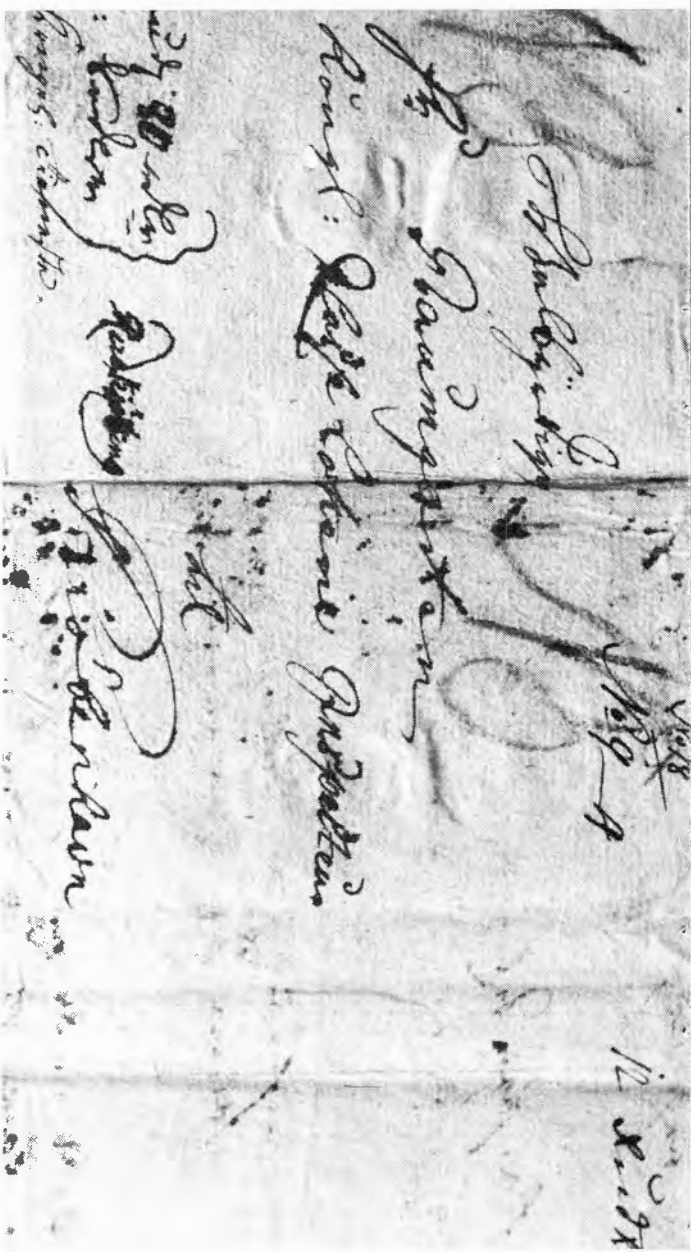

fig.7. Anb. lotteripengebrev 2.maj 1789 "Herudi 80 rdlr B:(anco) Sedler.

Den omhu, hvormed man behandlede pengebreve omk. 1800 vises på et brevomslag fra Nykøbing Sjælland til Classe-Lotterie Inspecteur Deichmann, der kun fungerede i årene 1799 - 1800. (fig. 8). Brevet er delvist betalt til Roskilde (fr: Roeskilde (=franko Roskilde)). På brevbagsiden har Nykøbing postmesteren skrevet: Nyek 10 (Nykøbing. K.nr. 10). Derpå har Holbæk postmesteren skrevet: Holb 29 (Holbæk, K.nr. 29). Disse to postmestre accepterede fribefordring af brevet til Roskilde på grund af det påførte C 7timus, som her mangler kongekronen. Roskilde postmesteren har påført: 2 - 2 (K.nr. 2; porto 2 L.sk). Ialt fire forskellige postmestre har ekspederet dette såkaldte "Lotteribrev". (ill. s. 12).

Anbefalede breve før 1800 med NB i rødkridt: sj. 5
" breve " 1800 med NB i blæk : sj. 6

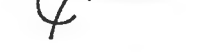
Et ejendommeligt brev, der leder tanken hen på de svenske "Kronobrev", er et såkaldt "Kongebrev", et brev der er afsendt på kongens befaling - men uden hans personlige underskrift - fra København til Bredstedt 14 nov. 1795, altså i Chr 7 regerings tid. På brevet (fig 9 (se ndf)) ses sammenhængende slynger, hvorigennem er trukket en bølgeformet linie, som man fristes til at opfatte som en stiliseret krone, der bølger sig gennem et 7-tal, svarende til C 7timus. Nedenunder står K.D.S. (=Köngl. Dienst Sache).

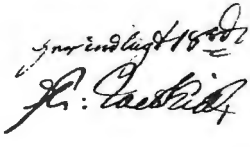

fig. 9.

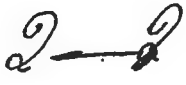
Omslaget er bl.a. påtegnet:

heri indlagt 18 rdl fr(anco) Roeskilde.

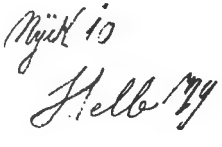

fig. 8 Pengebrevsomslag fra Nykøbing Sjælland til Kbh. ca. 1800 (se s. 11)

Bagsiden af brevet bærer kongens segl. 7-tallet, der er påført med rødkridt er overstreget, idet Bredstedt-postmesteren primært har overset kongeseglet.

17 juni 1771 bekendtgjorde Generalpostamtet "Forordning om Portofrihedens Indskrænkning", og jeg antager, at med denne dato skulle man ophøre med at påføre Kgl. Insignier og i stedet påføre "Sager Kgl. Tjeneste angaaende", senere forkortet til: Kgl. Tjeneste".

Kgl. Tjenestebreve med de kgl. insignier kendes fra 1678-1803. Det ældste brev med "Kongelig Tjeneste med Attest" er dateret 17 juli 1773 (Samling: K. Aaboe-Jacobsen). I de 30 år, der forløb fra indførelsen af K.T. i 1771 og indtil sidste benyttelse af de kgl. insignier i 1803 var størstedælen af tjenestebrevene påtegnet: Kongel. Tienseste

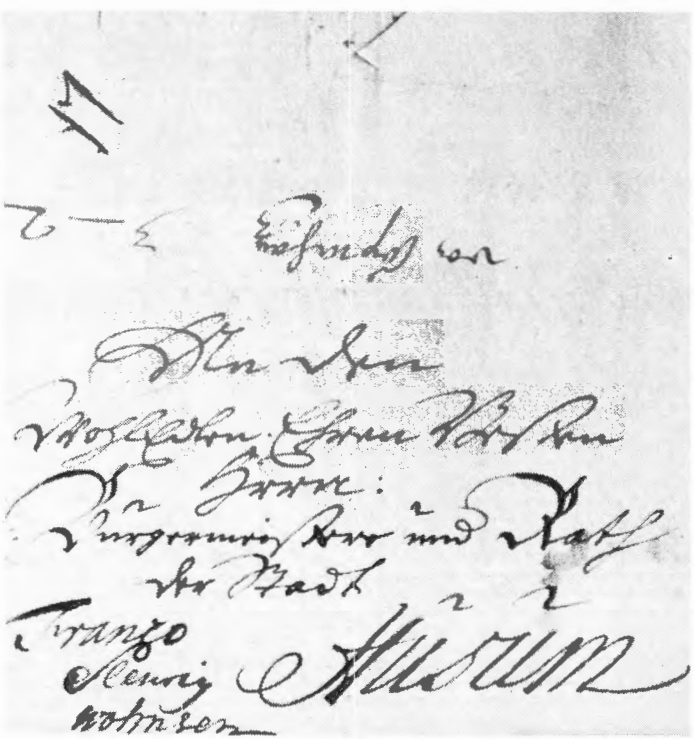

fig. 10. København til Huesum 27 febr 1717 (se s 14)

Tidlige posttakster og postmester brev=påtegninger.

Et brev fra København til Husum, 27 febr 1717 (fig.1o) er delvis frankeret til Slesvig. I København er det påført K.nr. 17. I Slesvig har postmesteren ved omkarteringen påført brevet: Von Copenhag(en), samt 3 - 2 (K.nr. 3, porto: 2 L.sk). Portoen skulle betales ved modtagelsen af brevet. (ill. s. 13).

Generalpostamtet meddelte den 31 december 1734: Taxten for Breve, som sendes med posten mellem stederne i Danmark og Slesvig=Holsteen:

.... fra Kiøbenhavn til Slesvig: 5 L.sk.
fra Slesvig til Husum : 2 L.sk.
.... endvidere: om nogen vil franqvere til noget Sted underveis, skal Brev til Husum franqveres til Slesvig.

Man må således formode at brevtaksterne var de samme i 1717 som i 1734. 1694 ville brevet have kostet 5 L.sk.

Et brev fra det kongelige rentekammer i København til Husum 17 juni 1719 med rentekammerets postsegl (fig. 11, s.15) er af Københavns postmester på grund af lakseglet respekteret som fribefordringsbrev og påført: 14 (K. nr. 14). Slesvig postmesteren har ved omkarteringen påført: Von Copenhag(en), samt 2 ——— (K.nr. 2)

Et militærbrev fra Fredericia til Husum 17 sept. 1723 (fig 12) er af militærskriveren påført: "franco Hadersleben". Fredericias postmester har rettet Hadersleben til Slesvig og samtidig på brevets bagside skrevet: V Frdr (= Von Fredericia) 38 ——— 5, (K.nr. 38, porto: 5 L.sk), men han glemte at overstrege"franco". Ved omkarteringen i Slesvig har postmesteren skrevet: 1 ——— 2 (K. nr. 1, porto: 2 L.sk.) (ill. s 16).

Da brevtaksten fra Fredericia til Slesvig i 1734 var 5 L.sk. og fra Slesvig til Husum 2 L.sk., kan vi se, at brevtaksterne 1723 og 1734 var identiske.

Et brev fra Slagelse til Husum 13 juli 1754 (fig. 13; s 17) er frankeret efter brevtaksten af 1734. Brevet er ikke betalt og postmesteren i Slagelse har derfor påført "Slage 1-7 (Slagelse K.nr.1; porto: 7 L.sk.). Brevet er "ganske sat i porto" og transporteret direkte til Husum uden omkartering i Slesvig.

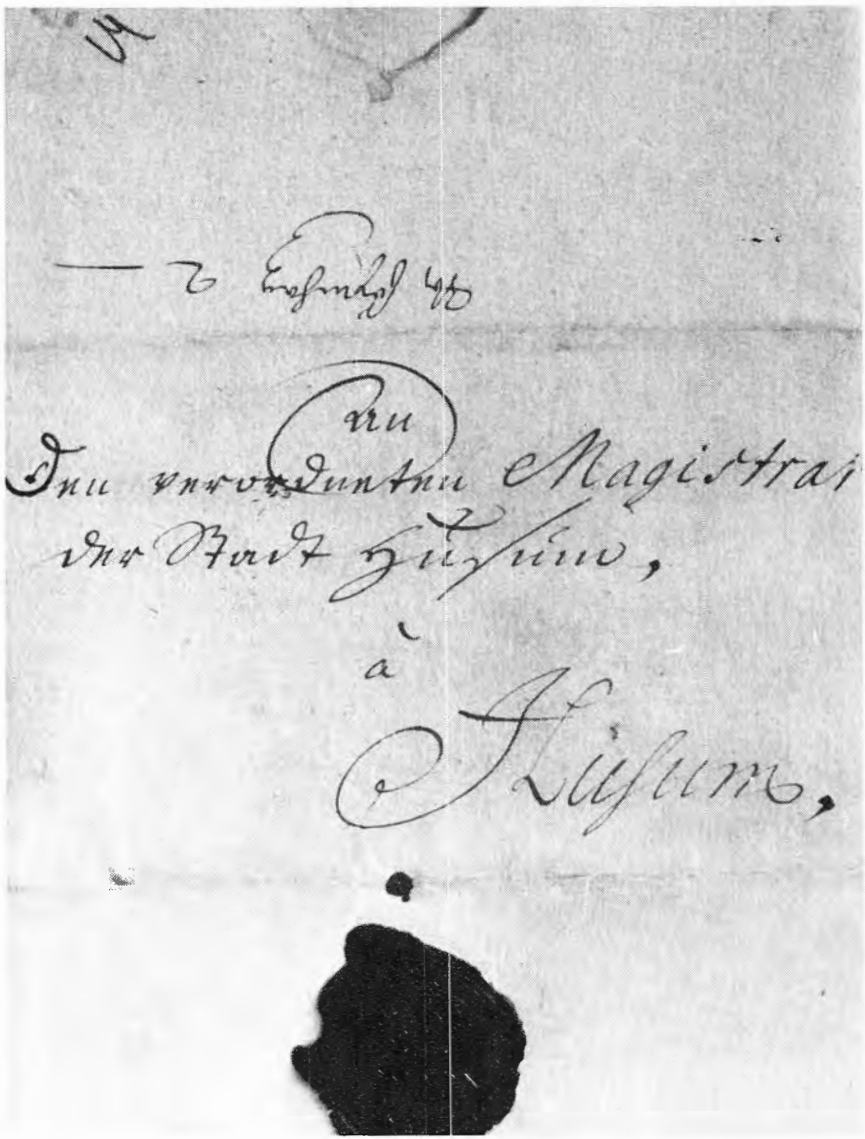

fig. 11. Brev fra kgl. rentekammer Kbh. til Husum 17.6. 1719.

fig. 12 . Militærbrev Fredericia til Husum 17 sept. 1723
se s 14.

fig. 15 (se ovf på s.17): Lotteribrevomslag Holstebro til København i tiden 1766-1790 (se teksten s. 18).
Brevet er betalt med 8 L.sk for strækningen Randers-Kbh. I 1801 ville et simpelt brev på denne strækning koste 7 L.sk. Et pengebrev formentlig 12-14 L.sk. Revolutions- og Napoleonskrigene førte inflation til Danmark.

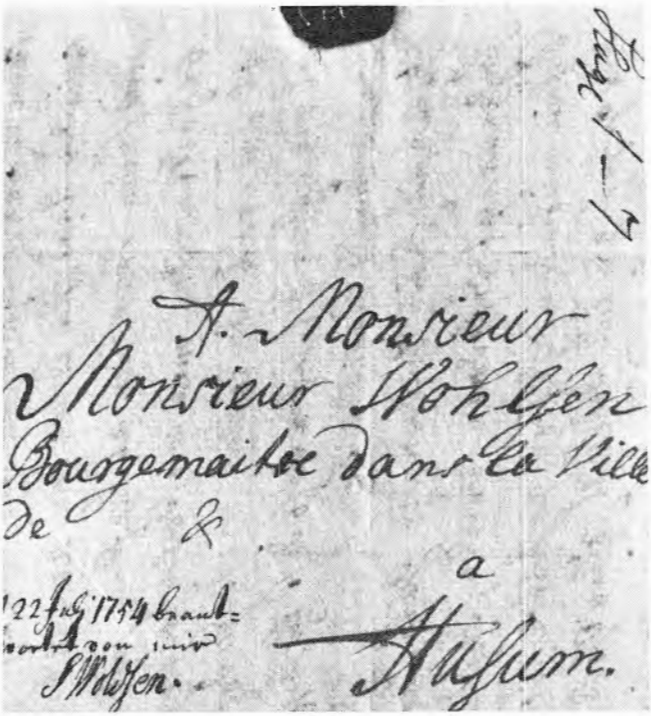
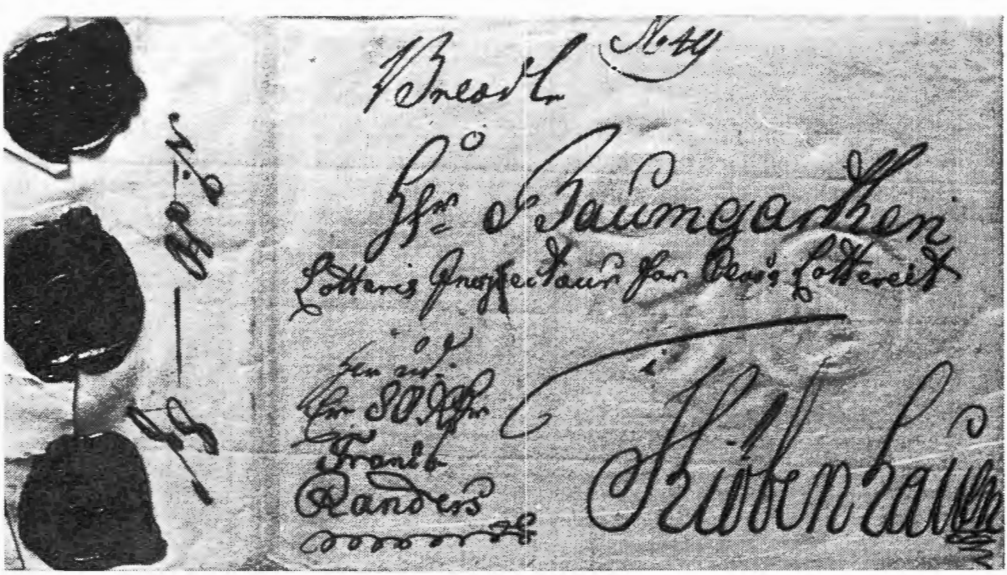

fig. 13

Slagelse til Husum
13 juli 1754

fig. 15 (se side 18)

Et brev fra København til Kiel 27 marts 1755 er påtegnet: franco Hadersleben (fig. 14, s 19). Det er af postmesteren i København (i brevets nø-hjørne) påført: 4 (L.sk). Ved omkarteringen i Haderslev har postmesteren skrevet: 25 4 (K.nr.25; porto: 4 L.sk). Portoen skal betales i Kiel, hvor postmesteren har påført fire lodrette rødkridt-streger.

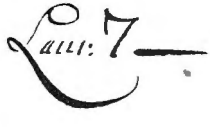
Fig. 15 viser et udateret, delvist frankeret lotteri-brevomslag fra Holstebro til København. Adressaten Baumgarten var lotteriinspektør 1766- 1790. Det er påtegnet "her udi 80 Rigsdaler" og "Franco Randers". Ved omkarteringen i Randers har postmesteren her påført et elegant: N^{O} - 20 - 8s (K.nr. 20; porto 8 L.sk.) anbragt lige over HOLSTEBROE-postseglet, der er flankeret af to private segl. (ill s. 17)

Et Kgl. Tjenestebrev fra Svendborg til Faaborg 1789 (fig 16 s. 20) er af afsender-postmesteren påført et: Svenb 33 —— (Svendborg, K.nr. 33). Faaborgs postmester har ikke godkendt brevet til fribefordring, og har sat brevet i porto med rødkridts XVI (= 16 L.sk).

Brevet er først omkarteret i Salinge (en landsby der blev udskiftet 1795), hvor postmesteren har påført 29 —— 8 (K.nr 29, 8 L.sk).

Et lignende Kongeligt Tjenestebrev fra Rudkøbing til Faaborg 5 dec. 1789 (fig. 17; s.20) er af postmesteren i Rudkøbing påført 38 Rudk (K.nr.38, Rudkøbing). Heller ikke det er accepteret af Fåborgs postmester som portofrit. Han skriver på brevet: V I I I (8 L.sk.).

Et udateret brevomslag i tiden 1766 - 1790 - afsendt fra ANDET SMAALEENSKE NATIONAL INFANTERIE REGIMENT (iflg. lakseglet) er af postmesteren i Laurvigen, det nuv. Larvik i Norge, på brevforsiden påført: "Kongl: Tienste med Attest". På bagsiden: Laur. 7 (Laurvigen K nr. 7). Det omtalte regiment var stationeret i Laurvigen grevskab, der var oprettet 1671 af daværende statholder Ulrich Frederik Gyldenløve. (fig. 18; s 21).

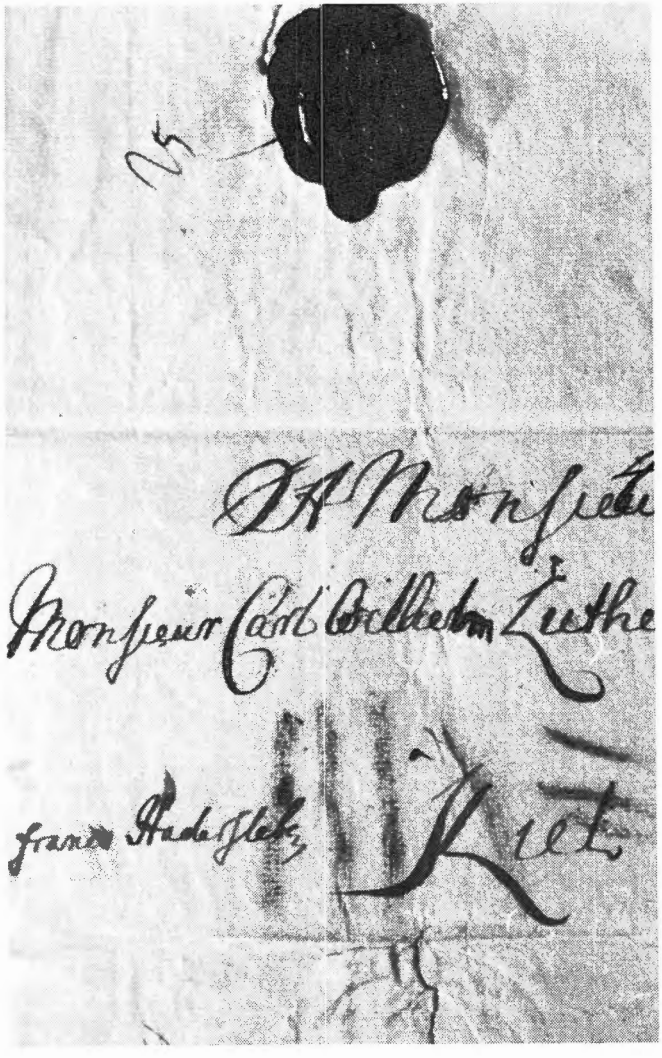

fig. 14 København til Kiel 27 marts 1755.

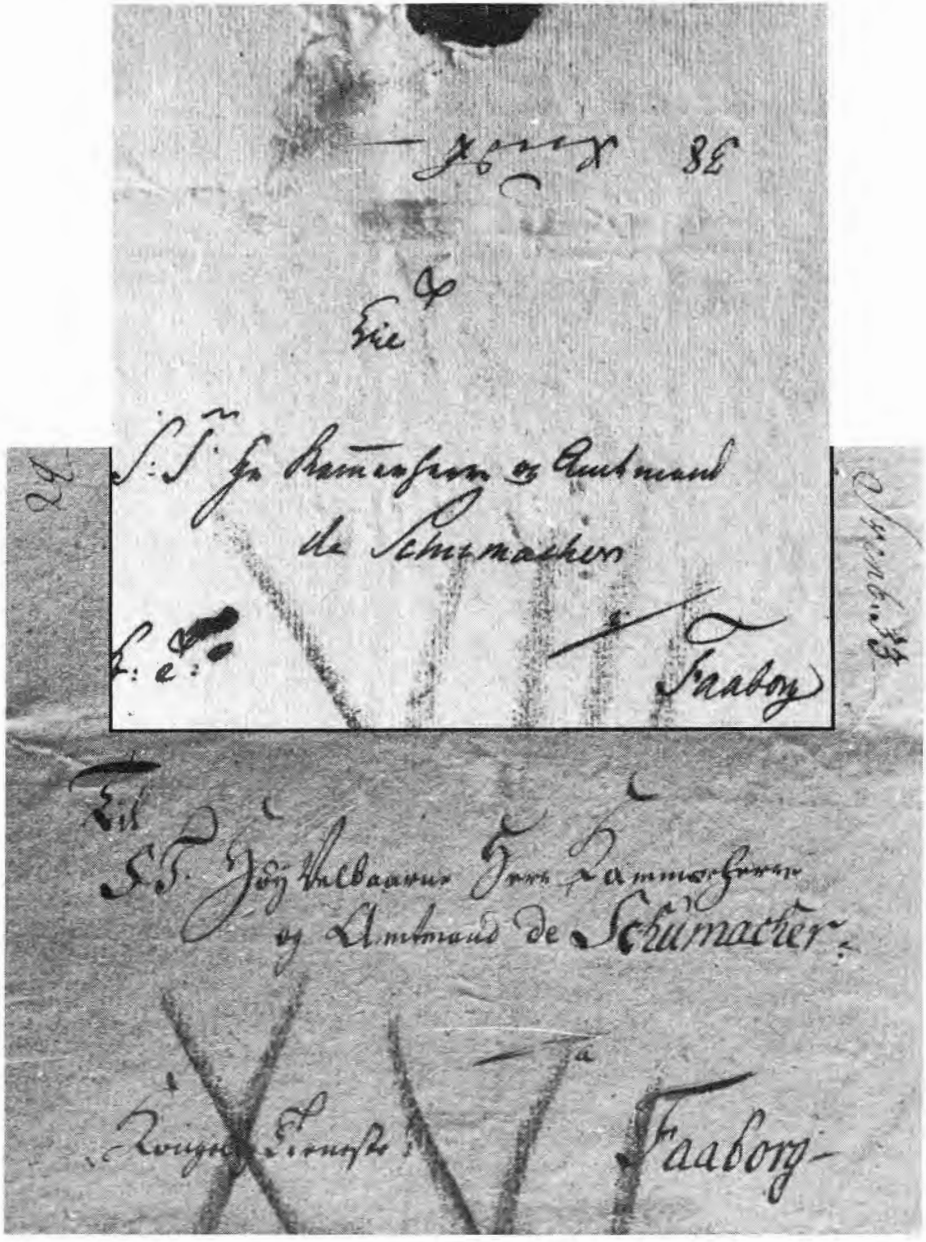

fig. 16 (fn) Svendborg til Faaborg (se tekst s. 18)
fig. 17 (fo) Rudkøbing til Faaborg (se tekst s, 18)

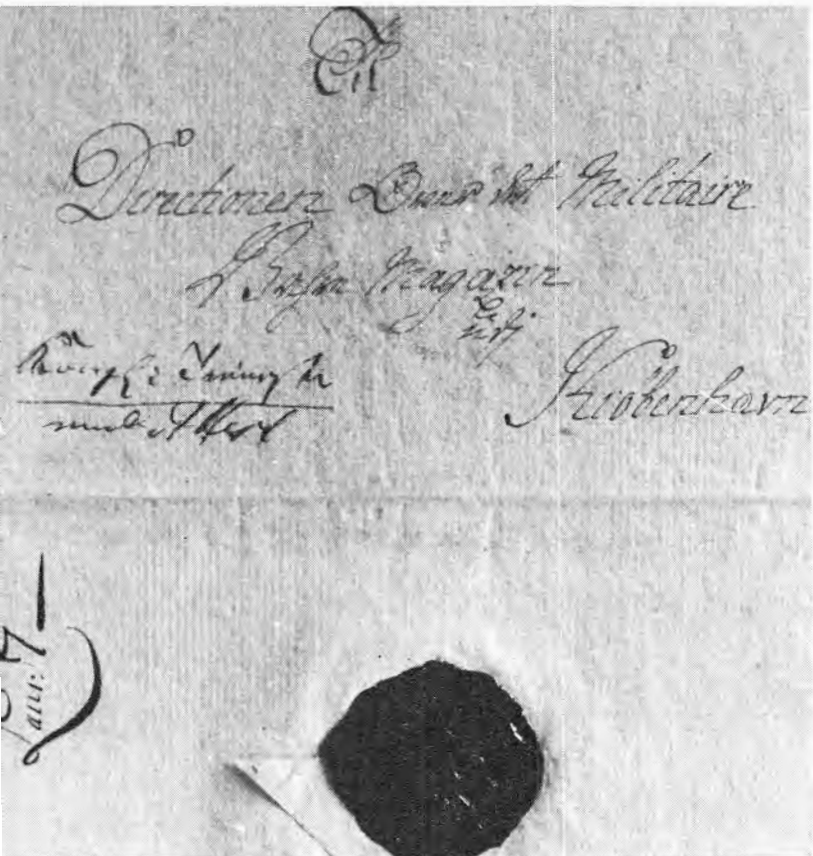

fig. 18.

(se teksten side 18).

fig. 19(forneden)

(se teksten side 22).

No. 27 er Baumgartens interne nummerering. Indkomne breve blev nummereret og spiddet på et stålspid.

Et udateret lotteri-brevomslag (fig. 19 (s. 21) fra Bergen med Chr. 7s initialer, C 7^{timus} med kongekrone, er af Bergens postmester på brevets bagside påført: Bergen - 84 - 3 (K.nr, 84; 3 L.sk.). Portoen 3 L.sk. er senere i København rettet til 6 (L.sk). til trods for de kongelige insignier skulle berettige til portofrihed.

Breve med blækpåførte bynavne før 1800:
12 Rudk. Laur 7 , von Copenh, v Oths..... sj.5
Lotteribreve før 1800 ..... sj.2
Porto m rødkridtpåtegning før 1800 m romertal... sj.6
" m " før 1800 m arabertal.. sj.1

Norske postmester-påtegninger af afsenderbyer:

Foruden de ovf nævnte bypåtegninger fra Laurvigen og Bergen kendes flg. bypåtegninger på bagsiden af udenlandsbrve fra Norge til Bordeaux i Frankrig.

Molde	Brev fra	Molde d. 13 april 1805
Hst	Brev fra	Holmstrand 14 juni 1807 (fig 20)(se omslaget)
Chsand	Brev "	Christianssand 29 juni 1807 (fig. 21)
Christiania	Brev "	Christiania 4 juli 1811 (fig. 22)
Xania:	Brev "	" 11 august 1812 (fig. 23)

De to sidste breve, der er afsendt under Napoleons storhedstid, er begge censureret af Christiania Politie Kammer.

fig. 23. Christiania til Bordeaux 11 aug. 1812.

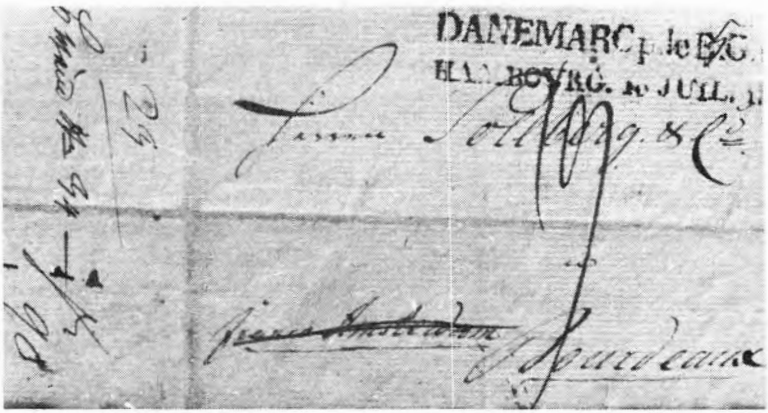

fig. 21 (foroven)
Christianssand til
Bordeaux 29 jun 1807

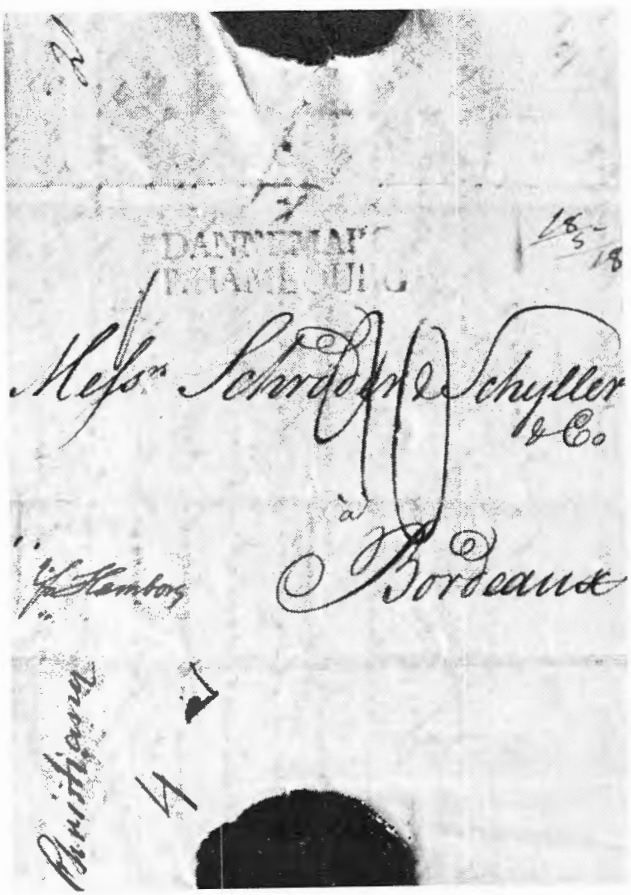
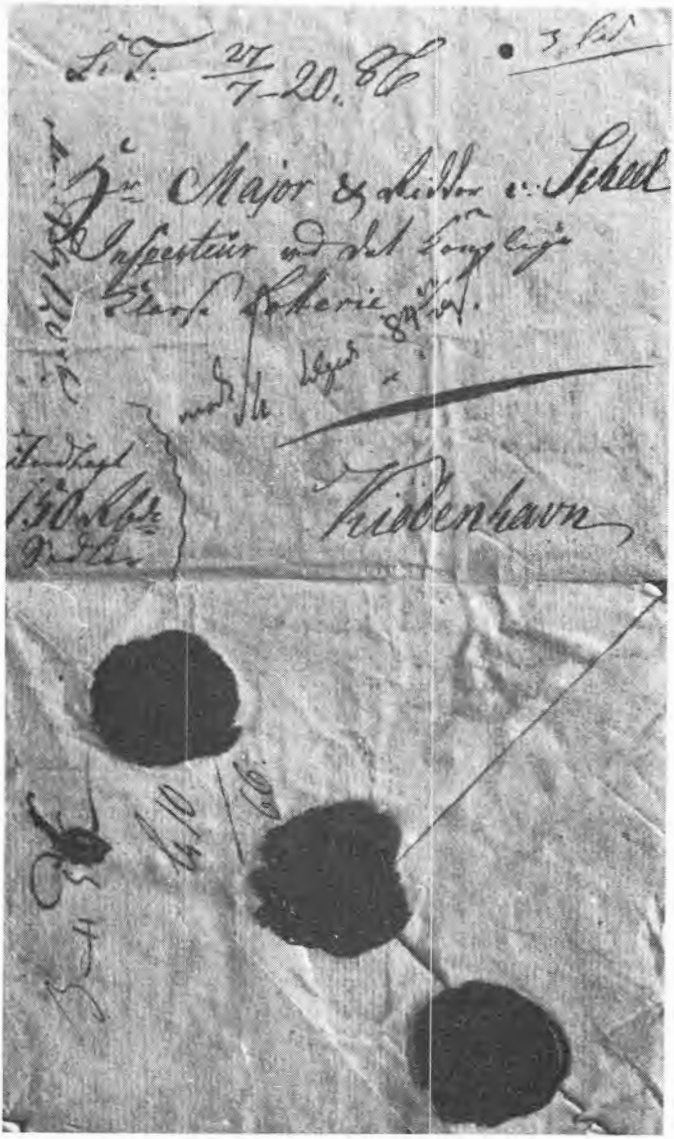

fig. 22 (forneden)
Christiania til
Bordeaux 4 jul.1811.

fig. 24.

Et udateret lotteri-brevomslag fra Aarhus til lotteriinspektør Bie (inspektør 1801- 08) er påtegnet "herudi i Banco Sedler 864 Rd" (rigsdalere). Brevet er med sort sørgesegl: AARHUUS AGENDE POST CONTOIRS SEGL med C 7 i spejlmonogram. Brevet er således fra 1808, Christian d. 7s dødsår. På brevets bagside har Århus postmesteren skrevet N^{r} 6 - 63 (K.nr. 6, porto: 63 L.sk). Portoen skulle betales i København. I brevets nø-hjørne: 63, der er samme postmesters portopåtegning (fig. 24).

Overvægtige breve fik vægten påført i lod. Et lotteribrev fra Hobro til lotteriinspektør v. Scheel (1817-25) i København, 13 juli 1820, havde en vægt på tre lod, hvilket er påført i brevets nø-hjørne. Indlagt var 150 Rigsbanksedler og portoen var 66 L.sk. som skulle betales i København, hvortil brevet ankom den 27 juli 1820. fig. 25.*(se t.v.)*

Det er sjældent, at postmestrene i det 18. århundrede og i begyndelsen af det 19 årh. påførte posttaksterne på almindelige breve. Et brev fra København til Lyon i Frankrig 27 febr 1810 (fig 26, s 27 har kun kartenummer: 18 på brevbagsiden, men samme postmester i København har på brevforsiden skrevet F^{CO} Hamburg. 11 er brevets gramvægt og er påført i Lyon. 25 er ikke porto. 18o9 var portoen fra København til Hamburg 8 L.sk. Efter vægten har

portoen været 16 L.sk. (2 x 8 L.sk.). I Lyon er brevet betalt med 36 Decimes. 1808-10 kostede et simpelt brev (5 g) mellem Hamburg og Bordeaux 19 (20) Decimes, her 11 g = 36 Decimes.

Fig 27 er et brev fra Ebeltoft til Frederiksværn i Norge. Det er betalt til grænsen (dvs Frederikshavn). Postmesteren i Ebeltoft har på forsiden påført brevet: Ebeltoft, på bagsiden 1 ——— (K.nr. 1). Forsidepåtegning af afsenderby er sjælden. Brevet er dateret 3 aug. 1823.

Fra 1820 blev det påbudt at benytte afsender-bystempler på udenlandsbreve via Hamburg. I 1836 blev det yderl. påbudt at forsyne bagsiden af alle udenlandsbreve med påskrift om afsenderby, men det fandt sted langt tidligere. Her (fig. 28) er et delvis frankeret brev fra Aalborg til Falkenberg i Sverige 29.3. 1827 med fco (franco) Helsingborg. På brevbagsiden har Aalborg-postmesteren skrevet: Aal(borg) (se ill.s. 28)

Fig 29 (s. 28) er et pengebrev med indlagt 6 rigsbankdaler. Det er afsendt fra Fredensborg til Udesyndby pr. Frederikssund. Postmesteren i Fredensborg har talt pengene og påført: betalt samt Fredensborg $\frac{15}{1}$ $\frac{}{36}$. Afsenderlakseglet er flankeret af to posthussegl forskriftsmæssigt anbragt på skrå linie.

I Udesundby er betalt 9 rigsbankskilling, påført med tallet 9 i rødkridt.

Omadressering.

Blev brevene omadresseret påførtes afsenderby og dato. Fig 30 (s.29) viser et brev fra København til Rendsborg 2 okt. 1790 med påtegningen: betalt. Ved ankomsten til Rendsborg blev det omadresseret til Rantzau, Elmshorn, og af Rendsborger-postmesteren på brevets bagside påført: "Von Copenhagen den 23te Octobr 1790 Rendsburg den 25 Octobr Postamt."

En lignende påtegning kendes fra et tjenestebrev K: D: S. (Köngl. Dienst Sache) fra København til Rendsborg 8 apr.1839 med kartenumre 3 og 12 resp. fra København og Rendsborg. Postmesteren i Rendsborg har omadresseret til Plön og på bagsiden påført:"d.8 April v(on) Kopenhagen". I Plön har postmesteren med rødkridt skrevet: 1, dvs"bærepenge" 1 (Schilling) at betale ved brevets udlevering. (fig. 31 (s. 29).

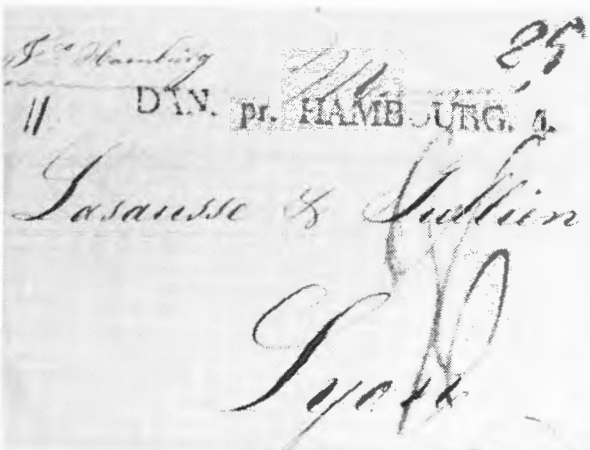

fig. 26 København til Lyon 27 febr 1810

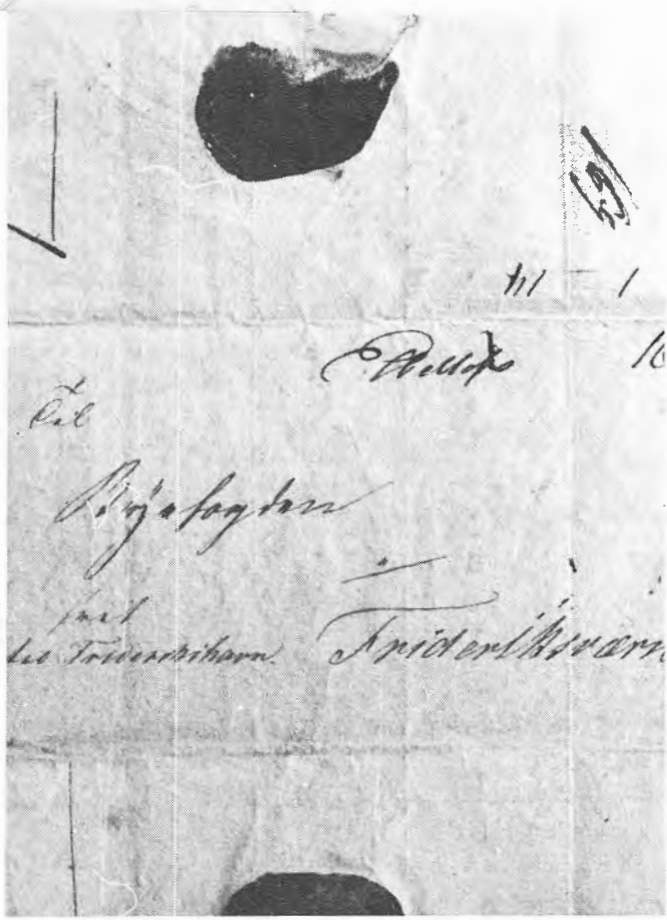
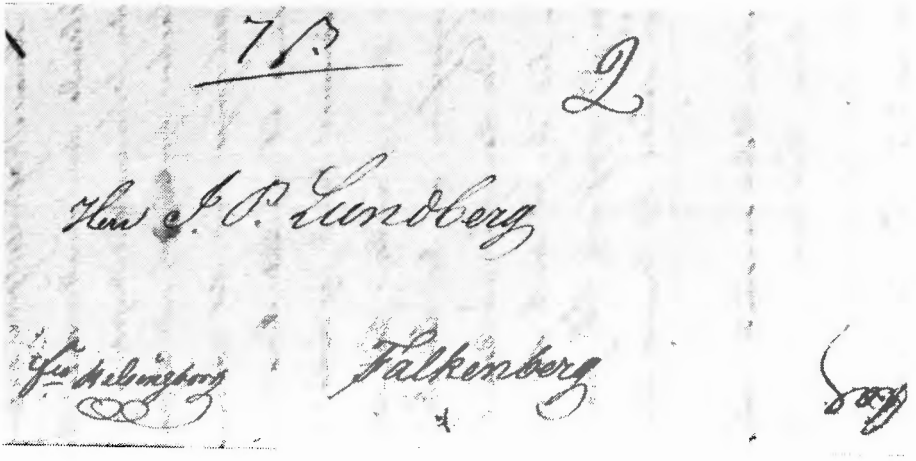

fig 27 Ebeltoft til Frederiksværn 3 aug. 1823.

Fig. 29. Pengebrev Fredensborg til Udesundby.

Fig. 28. Aalborg til Falkenberg 27. 3 1827 (se ndf.)

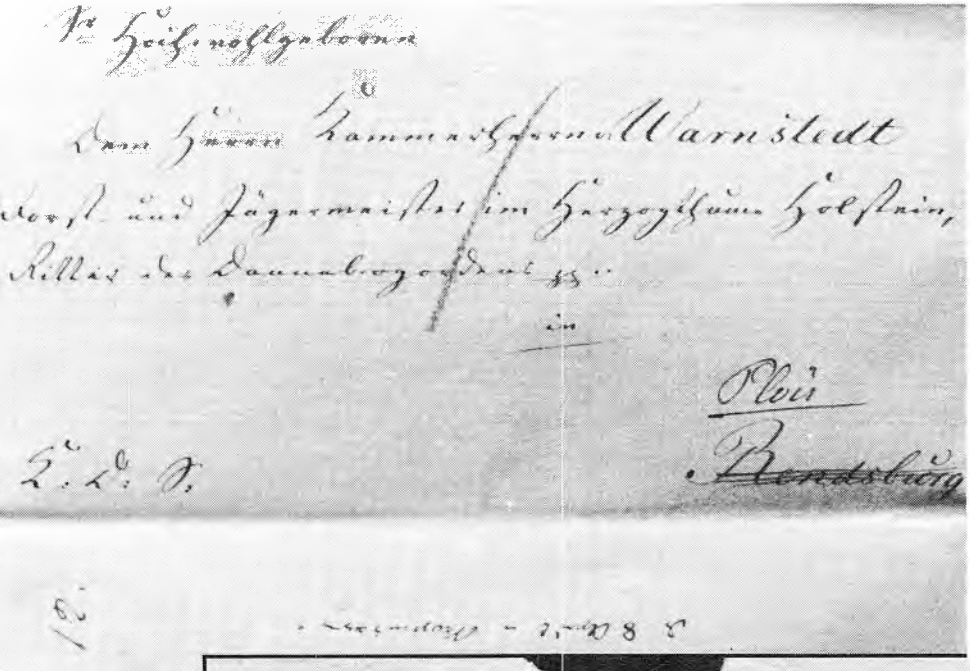

Fig 31 (fo.)
Kbh. til Rendsborg 8 apr. 1839.
(se side 26)

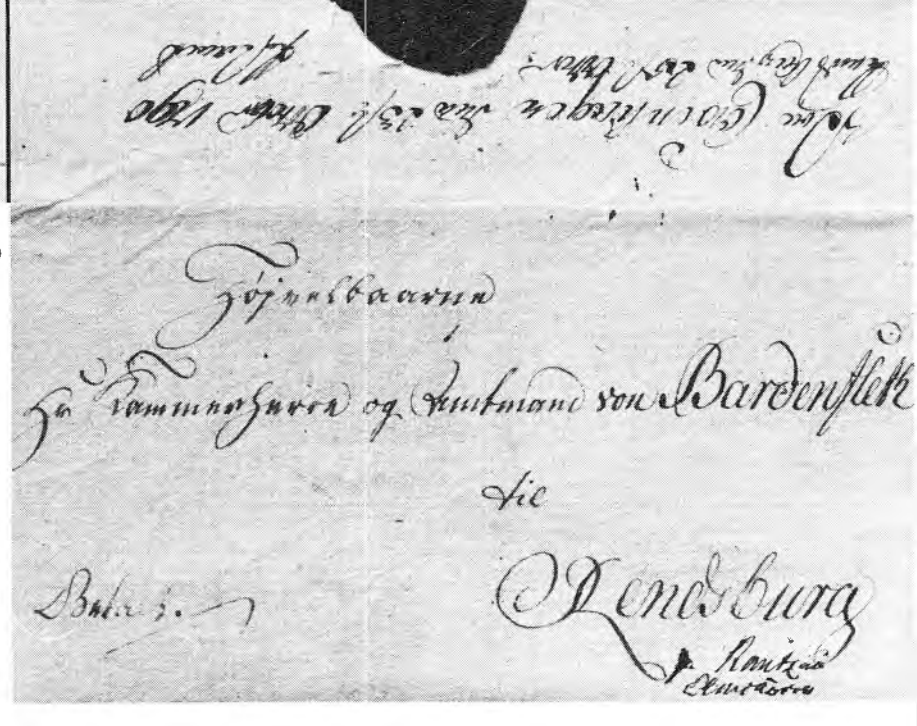

Fig. 30 (th)
Kbh. til Rendsborg. 23 okt 1790
(se side 26)

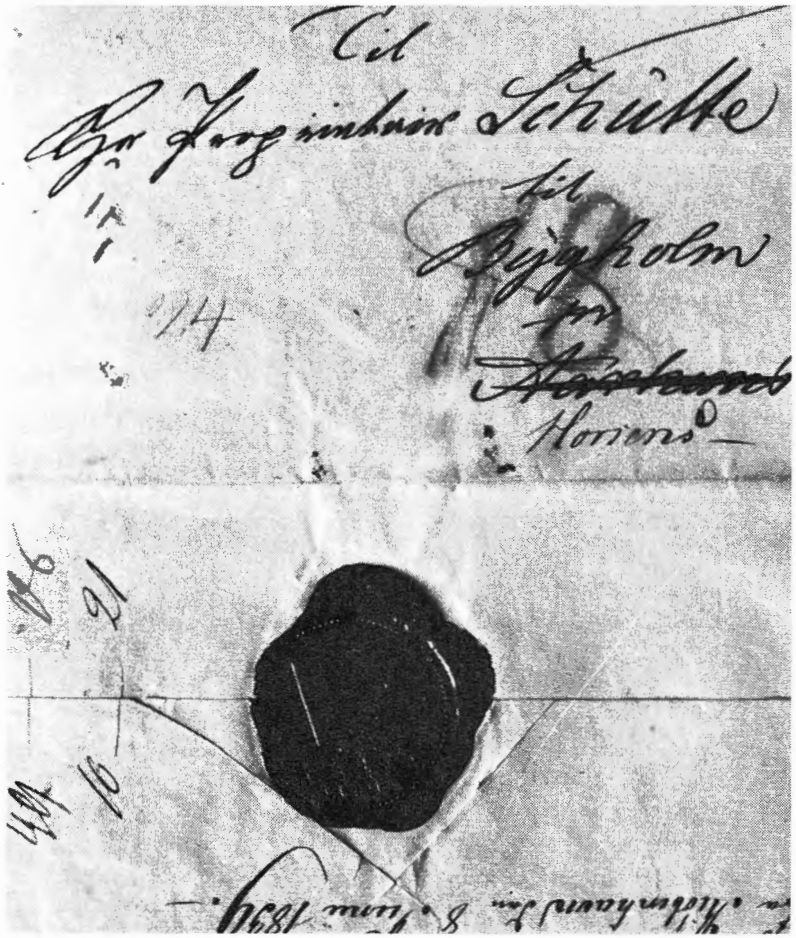

fig.32

Et ufrankeret brev fra København til Aarhus 8 juni 1839 er i København påført: 49 - 16 (K.nr. 49, porto: 16 rigsb.sk). I Aarhus er påført 18 sk (i rødkridt),dvs portoen plus 2 sk. i bærepenge. Samtidig er brevet blevet omadresseret til Horsens og på bagsiden påtegnet: "Fra Kiøbenhavn den 8 Junii 1839", samt: lo - 21 (K.nr. 10; porto 21 sk). I Horsens har postmesteren overstreget 18 med en"tynd" rødkridtsstreg, og til slut skrevet: 24 (= 24 sk). Denne sum skulle betales ved modtagelsen i Horsens, hvoraf 3 sk. i bærepenge. (fig. 32).

Der kendes et ufrankeret brevomslag fra København til Viborg i febr. 1843. Det er i København påført: 22 - 54 (K.nr. 22; porto 54 rigsb.sk) samt stemplet: KIØBENHAVN 2/ 1843. Da stemplet var ulæseligt, har Viborgs postmester påført brevet Kbh og 54 (Kiøbenhavn og porto 54 sk) med rødkridt. Der var tale om tredobbelt porto, da brevets vægt var 3 lod. (se ill s. 2)

Breve til og fra hertugdømmet Lauenburg blev i tiden 21.1.1817 til 7.5. 1831 omkarteret i Lübeck, hvor man påførte afsenderbyens navn i rødkridt og et de (= fra) foran. Derpå blev brevet" sat i porto"- også med rødkridt. I begge tilfælde var der tale om forsidepåtegninger. Fig 33 viser et sådant K.D.S. (militær) brev fra Rendsborg til Ratzeburg den 6 april 1820. I Lübeck er det påført: "de Rendsburg" og 4½ Schilling i porto, da Lübecks postmester ikke godkendte portofrihed for brevet.

fig 33

Et K.D.S. brev fra det kongelige Rentekammer i København den 2. oktober 1824, til Ratzeburg er i Lübeck påført: de Kopenhag(en). (fig. 34, ill s. 33).

Fig. 35 er et forudbetalt (fr°= franco) brev fra godset *Gyldensteen* ved Bogense på Fyn til godset *Wotersen* i Büchen i Lauenburg.

Brevet er betalt med 36 sk banco (påført brevets forside) i Odense og er stemplet i Odense 5 Decbr (1830). Posten fra København til Hamburg passerede Odense sent Søndag Aften. Ved omkarteringen i Lübeck er brevet påført: de Odense, og i Büchen er skrevet: ½. Begge dele er sket med rødkridt. Tallet ½ betyder, at der skulle betales ½ Schilling Courant i bærepenge.

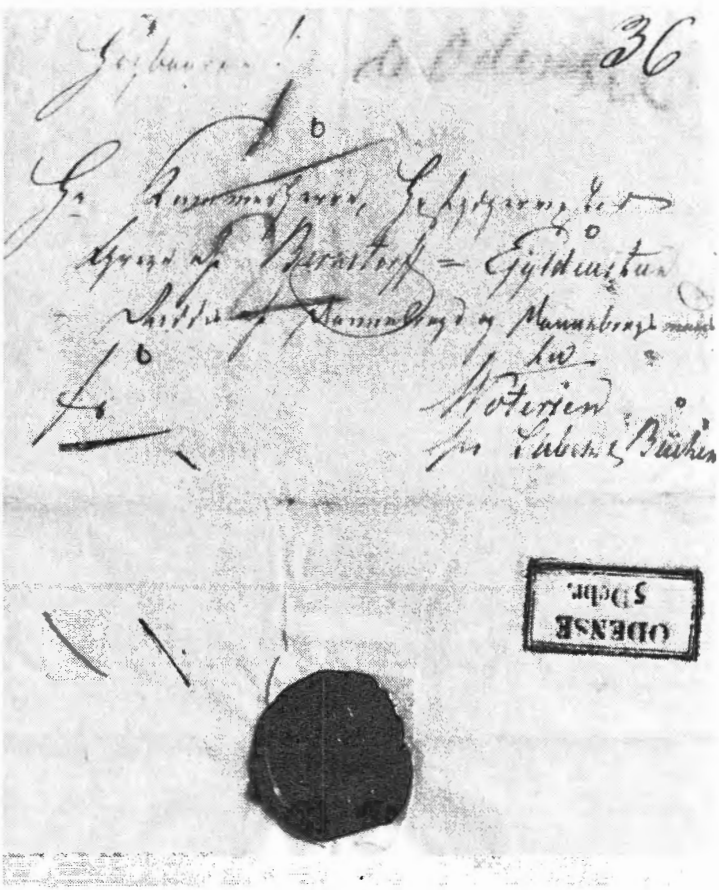

Fig. 35.

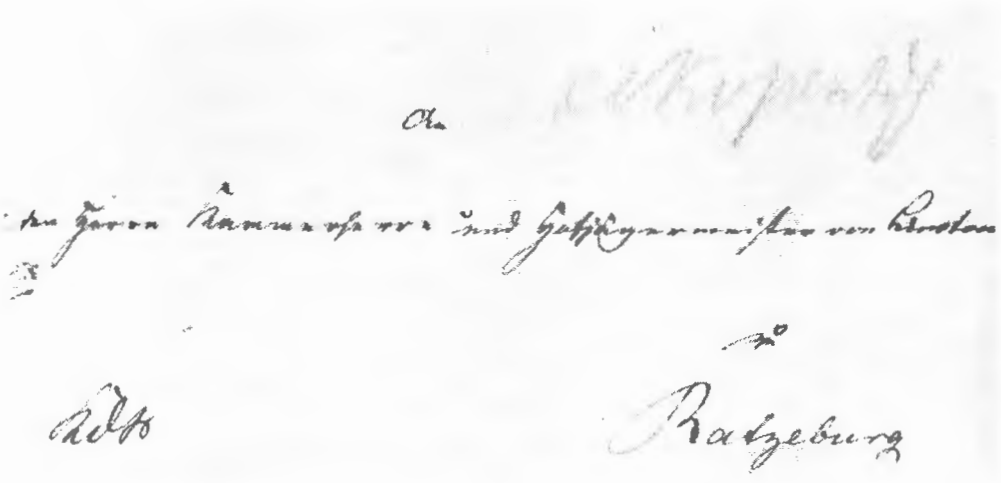
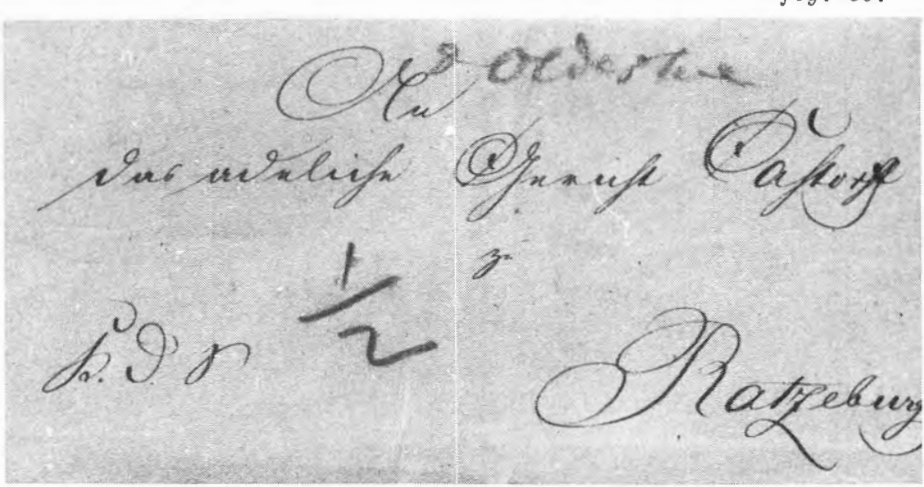

fig. 34. København til Ratzeburg (via Lübeck) 2. oktober 1824.

Fra den 7 maj 1831 blev Lauenburg-brevene omkarteret i Hamburg af det derværende danske Postamt.

Fig 36 (ndf) viser et K. D. S. brev fra Westerau ved Oldesloe til Ratzeburg 16 sept. 1836. I Hamburg er det påført: D Oldesloe. I Ratzeburg er bærepengene blevet påført med ½ Schilling Courant.

fig. 36.

Fra 19. dec. 1837 ophørte man med at påføre "de" foran bynavnet på Lauenburg-brevene. Bynavnet blev påført ved omkarteringen i Hamburg.

Et K.D.S. brev fra Rentekammeret i København 30 sept 1839 til Ratzeburg er påført K. nr. 3 i København og K. nr 1 i Hamburg. Her er endv på brevforsiden med rødkridt påført: Copnehagen. (fig. 37. Ndf.)

Lauenburgbreve med bynavn påført i rødkridt: sj 2.

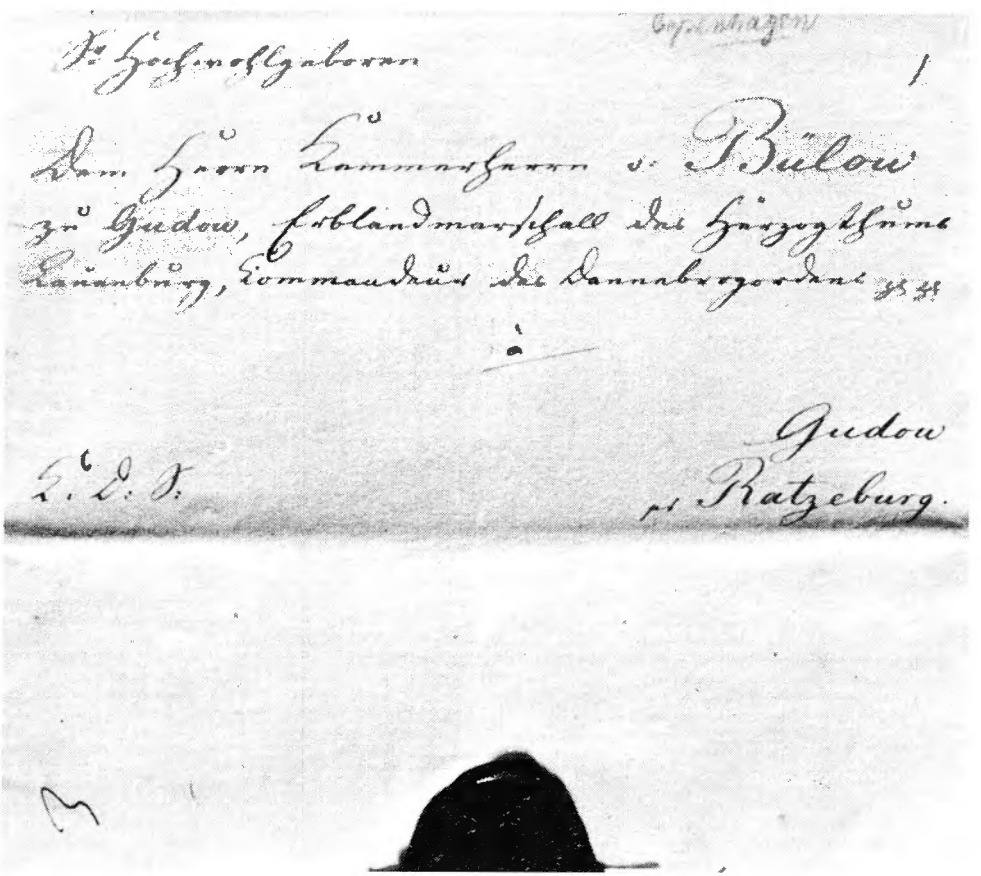

Fig. 37. Kgl. Tjenestebrev fra København til Ratzeburg 30.9. 1839

Resumé:

Fribefordring af breve, også benævnt portofrihed, omfatter tre typer breve: 1) de egentlige kongebreve, dvs breve fra kongens hus og med hans underskrift. 2) de kongebreve, der blev beordret af kongen, men ikke underskrevet af ham selv. Disse to typer kongebreve bærer kongens store runde segl. 3) denne gruppe er de Kgl. Tjenestebreve, der fra Christian 5 til Christian 7s regeringstid på brevforsiden blev påført den regerende monarks insignier.

Ophøret af benyttelsen af de kgl. insignier må formentlig stå i forbindelse med den strenge postlov af 17 juni 1771 (kabinetsordre af 2 juni s.å), hvor Struensee gennem Generalpostamtet satte en stopper for den i mange år stedfundne misbrug af portofriheden.

Breve med kgl. insignier kendes fra 1678 til 1803. Fra 1773 kendes påtegninger med Kongelig Tieneste (K.T.), og der gik 30 år førend man hørte op med brugen af de kongelige insignier. Såvel de kgl. insignier som Kgl. Tieneste er ikke postale påtegninger, men er påført afsenderen som oplysning til postmestrene om ret til fribefordring.

Afsenderby på bagsiden kendes bl.a. fra Bogense 1711 (von Bogense), fra Odense 1716 (v.Oths.), og fra København 1717 (von Copenhag)

Ved omkartering blev afsenderbyerne af og til anført.

Portopåtegning på brevforsiden er sjælden i det 17 årh., men almindelig fra beg. af det 18 årh. Derimod er portopåtegning på brevbagsiden almindelig også i 17 årh., men kun for ufrankerede breve.

Overvægtige breve fik vægten påført i lod på brevforsiden.

Tidlige anbefalede breve - således fra 1788 - kendes med postmesterpåtegning i blæk eller med rødkridt: N B (sammenhængende). NB kendes på *lotteribreve*, der ikke sjældent er afsendt af kongelige embedsmænd med portofrihed. Brevene bærer af og til såvel afsenderposthuset som omkarteringsposthusenes navne og karteringsnumre på brevbagsiderne.

Der vises også eksempler på breve med posttakster fra 1734,

1801 og 1809 og eksempler på norske og danske breve fra 1700 tallets slutning til 1838 med blækskrevne afsenderbynavne.

Ved omadressering blev afsenderbyens navn og afsendelsesdatoen påført på brevet.

Til slut vises *Lauenburgbreve* med rødkridtpåtegninger påført i Lübeck og fra 1831 i Hamburg fx "de Rendsburg" 1820 m.fl.

Møntfoden var i den behandlede periode: (indtil 1813)

1 (rigs)daler = 96 skilling dansk
1 skill lybsk = 2 skilling dansk
Efter 1813:
1 rigsbankdaler = 96 rigsbankskilling

Vægten blev indtil 1875 beregnet i lod og pund.
1 Pund = 32 lod
1 lod = 15.625 g

o o o o o

Kilder og literatur:

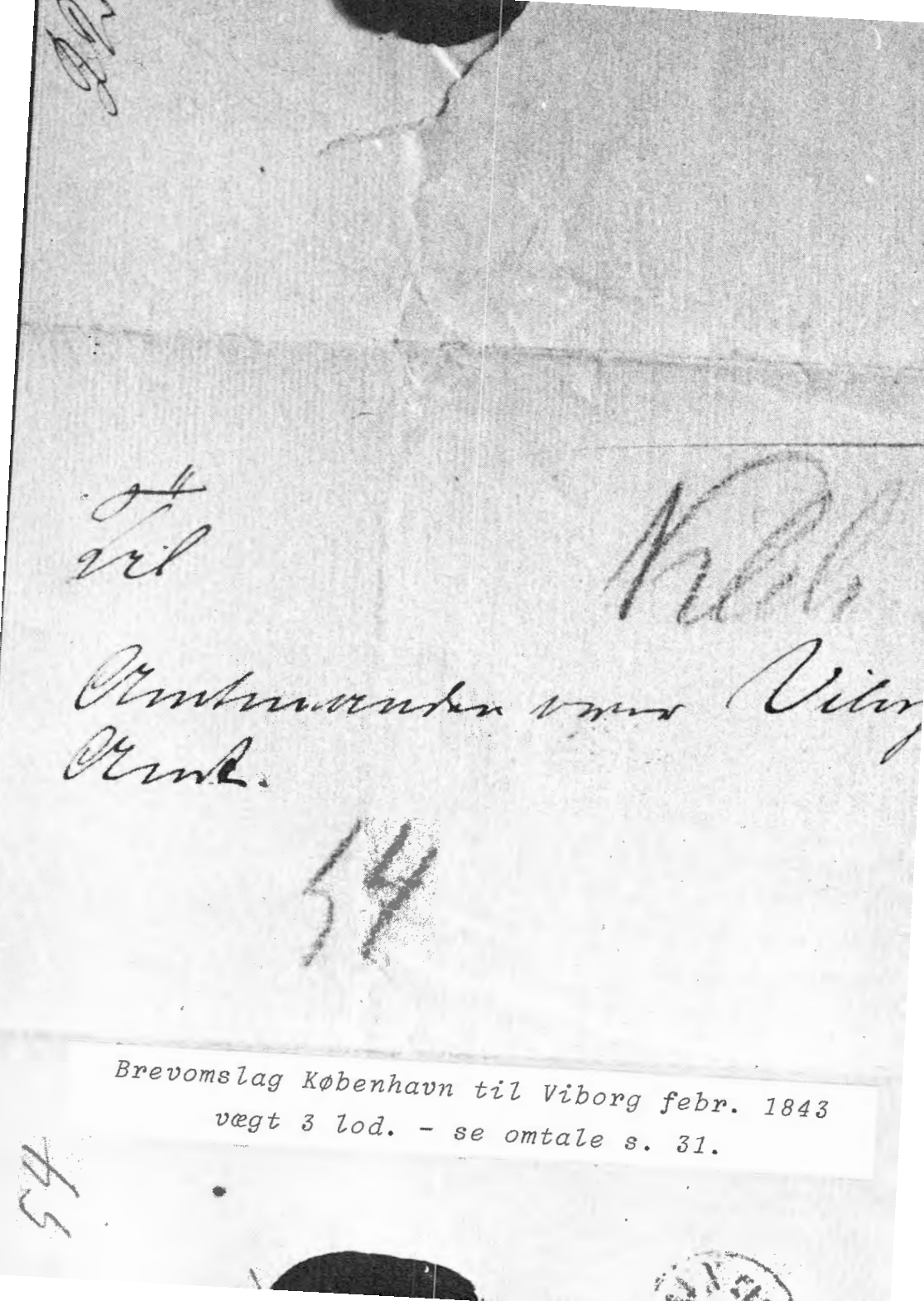
Rigsarkivet: Frederik 4: 1711- 1714
Aaboe-Jacobsen, K: Stort brevmateriale af tidl. kgl. tjenestebreve
Christian IVs forordning om Post-Budde 1624.
Schou. J.H. Kongelige Forordninger og Aabne Breve 1 del (1795)
TRAP: Danmark B. 13, 5 udg.
Olsen, Fr: Det danske postvæsen B. I - II. Kbh. 1889, 1903

o o o o o

Liste over sjældenhedsgrad for breve i privateje:

1 - 5 breve kendt	sj	8
6 - 10 breve "	sj	7
11- 15 " "	sj	6
16- 25 " "	sj	5
26- 50 " "	sj	4
51- 100 " "	sj	3
101-250 " "	sj	2
flere end 250	sj	1

(C) *Børge Lundh.*

Brevomslag København til Viborg febr. 1843
vægt 3 lod. - se omtale s. 31.

Indholdsfortegnelse:

Dansk Posthistorie. Påskrifter på tidlige danske breve.
af Børge Lundh..... s 1 ff.

Forordningerne af 1624, 1694 m.m..... 3
Fribefordring af breve 3
Kongelige insignier..... 4
Anbefaling af breve 9
Tidlige posttakster og postmesterpåtegninger 14
Norske postmesterpåtegninger 22
Omadressering 26
Breve til Lauenburg 31
Resumé 35

På Posthistorisk Forlag er udkommet:

E. Menne Larsen: Sønderjyske Censurstempler 1914-20
& 1944-47 med 2 tillæg kr.27.50

Pressen skrev:
"Hæftet er holdt i et let læst sprog og beviser, at posthistoriske studier kan gøres tilgængelige for en større kreds..."
"Alle med interesse for stempler, Sønderjylland, Danmarks-historien, Verdenskrigen eller for gode bøger skrevet på godt dansk vil kunne have glæde af dette hæfte..."

(Jyllandsposten 15 okt 1977)

"... ikke blot en nyttig håndbog for samlere, men fængslende læsning om samfundsforhold og mennesker 1914-20 og 1944-47."

(Aarhuus Stiftstidende 9 okt 1977)